

Streszczenie pracy doktorskiej

mgr Urszula Smok

Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Szczecińskiego
Instytut Pedagogiki

Tytuł: Dyskurs choroby i niepełnosprawności w wybranych czasopismach społeczno-politycznych Analiza socjopedagogiczna

Niniejsza rozprawa doktorska stanowi źródło informacji na temat dyskursu choroby i niepełnosprawności na przykładzie wybranych czasopism społeczno-politycznych w perspektywie analizy socjopedagogicznej. Praca porządkuje wiedzę na temat *disability studies*, a także rozszerza spojrzenie na niepełnosprawność oraz chorobę z punktu widzenia prasy opiniotwórczej. Interpretacja artykułów publicystycznych nakreśla nowe spojrzenie na choroby w humanistyce i naukach o społeczeństwie, a także systematyzuje wiedzę o dyskursie niepełnosprawności w odbiorze społecznym. Analizie poddano teksty prasowe ukazujące się na łamach następujących periodyków: „Polityki”, „Newsweek Polska”, „Wprost”, „Przekroju”, „Gościa Niedzielnego”, „W Sieci”, „Do Rzeczy” oraz „Uważam Rze”. Cezura czasowa badań wynosiła lata 2004–2015. Przedstawiona analiza ujęta jest w kontekście teorii poststrukturalizmu oraz *disability studies*.

Rozdział pierwszy rozprawy traktuje na temat pojęcia dyskursu jako perspektywy teoretyczno-badawczej w naukach humanistycznych oraz społecznych. Przedstawia poststrukturalizm w formie fundamentu skłaniającego do myślenia teoretycznego o dyskursie, a także definiuje jego pojęcie we współczesnej nauce. Poststrukturalizm wiąże się z zagadnieniem ponowoczesności których wyznacznikiem stał się krytyczny stosunek do tradycji nowoczesnej, w szczególności do dziedzictwa oświecenia oraz nowoczesnego paradygmatu wiedzy humanistycznej (zwłaszcza wobec koncepcji filozofii i wiedzy

o literaturze). Dla współczesnej filozofii francuskiej ważnym pojęciem jest *Inność* – które należy rozumieć jako filozofię tego co inne.

Teoria poststrukturalna ukazuje także sposób myślenia Michaela Foucaulta, który za kluczowe pojęcie analizy rzeczywistości społecznej przyjął prawdę. Pojęcie prawdy nierozdzielnie łączył z kategoriami: wiedzy i władzy. Filozof opracował bowiem własne metody badań nad dyskursem: archeologię wiedzy i genealogię władzy. W rozdziale tym zaprezentowano również pojęcie dyskursu w ujęciu filozoficznym, socjologicznym, lingwistycznym oraz pedagogicznym. Postawiono także tezę porównawczą dyskursu publicznego i prywatnego względem medialnego.

W rozdziale drugim poruszono kwestię medyczno-społecznych nawiązań analizy dyskursu choroby i niepełnosprawności, w tym tematu zdrowia i choroby w naukach medycznych oraz społecznych. Przedstawiono paradygmaty pedagogiki specjalnej oraz przemiany modeli niepełnosprawności na gruncie *diability studies*. W rozdziale nawiązano również do kontekstów pedagogiki specjalnej, takich jak: integracja, normalizacja, inkluzja oraz emancypacja. Dzięki zarysowaniu współczesnych ideologii liberalizmu oraz konserwatyzmu ulokowano dyskurs choroby i niepełnosprawności w naukach politycznych. Przedstawiono również istotne zagadnienia z perspektywy polityki społecznej oraz zdrowotnej w odniesieniu do dyskursu choroby i niepełnosprawności.

Trzeci rozdział traktuje o założeniach metodologicznych oraz problematyce badań własnych, które osadzono w paradygmacie interpretatywnym. Orientacja ta poprzez analizę tekstów dostarcza wielu możliwości odkrywania tego, czym są choroba i niepełnosprawność w naszej kulturze oraz jak doświadczają ich inne osoby.

W rozdziale tym przedstawiono przedmiot, cele a także problemy badawcze, które stały się podstawą jakościowej analizy dyskursu. Omówiono metodę wykorzystaną w badaniach własnych, jaką jest analiza dyskursu. Scharakteryzowano dobór materiału badawczego oraz przeprowadzono charakterystykę badanych czasopism społeczno-politycznych.

Rozdział czwarty obejmuje tematy oraz formy dyskursu choroby i niepełnosprawności stworzone na podstawie analizy tekstów prasowych. Przedstawiono w nim korpus wstępny obejmujący 17 dyskursów oraz drogę dochodzenia do ich redukcji. W toku dalszej analizy wyłoniono 5 dyskursów wraz z ich pojęciami, które zostały przedstawione w formie mapy. Zaprezentowano formalny wymiar dyskursu jak również wymieniono gatunki prasowe oraz style ich wypowiedzi. Przeanalizowano język prasowy na

poziomie leksyki pod względem użycia metafor, retorycznego wykorzystania liczb oraz samych pytań retorycznych. Zbadano także niewerbalne elementy przekazu, takie jak: zdjęcia okładkowe, fotografie, rysunki, infografiki oraz reklamy. Porównano świat pojęciowym *disability studies* z specyfiką języka pedagogiki specjalnej. Pokazano także zmiany zachodzące w języku pedagogiki specjalnej na rzecz modelu społecznego.

Rozdział piąty zawiera analizę prasowego dyskursu choroby i niepełnosprawności z podziałem na pięć części: dyskurs medyczny, dyskurs wokół inkluzji, dyskurs opiekuńczo-rodzicielski, dyskurs osób publicznych, a także dyskurs wokół przemilczeń. Podział ten pomógł usystematyzować wiedzę na temat podziału dyskursów choroby i niepełnosprawności we współczesnej nauce. Rozdział ten przedstawia przemiany dyskursu choroby i niepełnosprawności względem współczesnych problemów pedagogiki specjalnej. Uwzględnia zachodzące zmiany, które wpływają na rozwój nauki oraz na refleksje społeczne. Współczesne zainteresowania pedagogiki specjalnej ulegają postępowi poprzez poszerzaniu zagadnień z obszaru *disability studies*.